

פרק 8

מה ניתן ללמוד מהמקרה של מערכות הנשק האוטונומיות?

מערכות נשק אוטונומיות הן אחד התחומים שלגביהם מתקיים הדיון הנרחב ביותר בנוגע לשימוש באוטונומיות ובבינה מלאכותית, בתחום הביטחוני בכלל ובשדה הקרב בפרט. מערכות אלו נמצאות כבר מספר שנים בלב דיון ציבורי בנוגע להגבלתן, ומאז שנת 2014 גם בדיון רשמי באו"ם. מקרה מבחן זה עשוי לאפשר לנו להרחיב את הלמידה בנוגע לחלק מן האתגרים שמציבה ההתפתחות הבינה המלאכותית.

אחת ההגדרות של מערכות נשק אוטונומיות (Autonomous Weapon Systems – AWS) היא מערכות המסוגלות לבצע פעולה קטלנית בלי מעורבות ישירה של אדם בפעולתן, כתוצאה מאינטראקציה בין הסביבה למערכת הממוחשבת²⁰¹ (עם זאת, גופים שונים מחזיקים בהגדרות שונות, רחבות יותר או אופרטיביות יותר).²⁰² מערכות נשק אוטונומיות נמצאות בשימוש בשדה הקרב, ביישומים שונים הנעים בין מערכות הגנה אקטיביות לבין מערכות המיועדות לרכישת מטרות ולתקיפת מטרות, על גבי פלטפורמות יבשתיות, אוויריות וימיות.²⁰³

אחת ההסתייגויות המרכזיות משימוש במערכות אלו קשורה במשמעויות מוסריות ומשפטיות של יכולתן של המערכות להוציא לפועל פעולה קטלנית שביסודה החלטה על חיי אדם, בלי שאדם אחר מעורב בתהליך. המתנגדים למערכות אלו טוענים כי השימוש בהן נוגד נורמות אתיות, שכן הן חסרות חמלה ורגישות אנושית. טענות מהזווית המשפטית מזכירות כי המשפט הבינלאומי ההומניטרי (International Humanitarian Law – IHL) אוסר על פגיעה במטרות אזרחיות שאינן מעורבות בלחימה ואינן חיוניות למאבק המזוין, וכן על פגיעה בלתי מידתית במטרות צבאיות,²⁰⁴ וכי מערכות אלו חסרות יכולת עמוקה של "הבחנה", החסרה לעיתים אף לבני אנוש.²⁰⁵ נוסף על עקרון ההבחנה, הדין הבינלאומי מכתיב את עקרון התגובה המידתית, הגורס כי הפגיעה במטרה צריכה להיעשות לפי אומדן של תרומתה וחשיבותה להצלחת מאמצי האויב.²⁰⁶ אומדן זה משתנה מרגע לרגע ומושפע ממאפייני הקרב והתקדמותו, וייתכן שאף בזירות רבות

במקביל – דבר שמערכות נשק אוטונומיות מתקשות (כיום) לשקלל בעת פעולתן,²⁰⁷ בעיקר לאור העובדה שאין אמות מידה חד-ערכיות שנקבעו בדין עבור עקרונות אלו, ושניתן לקודדם במערכת.

הקושי ביישום של עקרונות אלו במערכות אוטונומיות הוא רק דוגמה לקשיים שמציב החוק בפני שילובן של מערכות חדשות. קושי נוסף נובע משאלת החבות המשפטית, שכיום אינה בת-אכיפה כאשר אדם נעדר מקבלת ההחלטה. משמע, לא ברור מי יעמוד לדין במקרים שפעולתן של מערכות אלו תגרום תוצאות בלתי רצויות, הנוגדות את החוק הבינלאומי.²⁰⁸ דוגמה זו מלמדת כי בדומה למתרחש כיום בתחום מערכות הנשק האוטונומיות, כך גם מערכות בינה מלאכותית בתחומים שונים עשויות לאתגר את מערכות החוק והמוסר המקובלות ולאץ את האנושות לספק תשובות מעשיות לשאלות מורכבות. למעשה, ניתן להניח כי בכל מקום שבו אוטונומיות עלולה לסכן חיי אדם או לקבל החלטות בנוגע לחיי אדם, למשל בכביש וברפואה, עשויות להיווצר דילמות מוסריות ומשפטיות.

הדילמה השנייה הקשורה במערכות נשק אוטונומיות היא רגולטורית, הכוללת את בעיית הגדרת הטכנולוגיה ואת האתגר הכרוך בהגבלת פיתוחה. הדיון במערכות אלו מתנהל באו"ם מאז 2014 וביתר שאת מ-2016, אז הקים האו"ם ועדת מומחים (GGE) על מנת לדון בהגבלה אפשרית של פיתוח או שימוש במערכות אלו ושילובן בשדה הקרב.²⁰⁹ עם זאת, נכון לשנת 2020, המדינות החברות בוועדה עדיין לא הצליחו להגיע להסכמה אפילו בנוגע להגדרתן של מערכות נשק אוטונומיות, וכל שכן להציג המלצות להתמודדות עם אתגרים שהטכנולוגיה מציבה.²¹⁰ גם אם תצליח הוועדה להסכים על הגדרה, הגבלת פיתוחן של טכנולוגיות אלו מצריכה שיתוף פעולה של כלל המדינות, לרבות רוסיה וארצות הברית, שאינן ששות להגביל את הפיתוח.²¹¹ ייתכן שהדבר נובע מרצון המעצמות לעודד צמיחה כלכלית של תחום הבינה המלאכותית, תוך שמירה על שוק פתוח, וכן לשמור על עליונותן הצבאית – גם אם לבסוף יבחרו שלא להשתמש בה.²¹² על כן, מדינות אלו נוקטות גישה של החלת רגולציה על תחום מסוים רק לאחר פיתוח הטכנולוגיה, ולא הגבלת הפיתוח מראש.²¹³ הגבלת הפיתוח ואף השימוש במערכות אלו עלולה להיות קשה לביצוע בשל קצב הפיתוח הגבוה מצד אחד, וקצב ההתקדמות הרגולטורית האיטי מנגד.

נטען כי הקדמת המענים לדילמות האתיות הכרוכות בבינה מלאכותית ובטכנולוגיות מתקדמות תיטיב עם האנושות.²¹⁴ אולם בחינת המקרה של מערכות הנשק האוטונומיות מלמדת כי ספק אם בזירה המדינית והבינלאומית תתגבש הסכמה לגבי מסגרת רגולטורית, בשל אינטרסים מנוגדים של השחקנים השונים. מעבר לכך, האתגרים הצפויים עם הופעת הבינה המלאכותית בקנה מידה נרחב יושפעו מיכולת השינוי

וההתפתחות של המערכות, כתוצאה מיכולתן ללמוד. למשל, צפוי קושי להגדיר או להגביל אותן באמצעים המשפטיים והרגולטוריים הקיימים כיום. הדבר מלמד כי ההתפתחות הטכנולוגית בתחום הבינה המלאכותית עתידה להציב בפני מקבלי ההחלטות אתגרים מוסריים ומשפטיים, וכן רגולטוריים. אתגרים אלו קשים להתמודדות ברמה המדינית ומעבר לכך, ברמה הבינלאומית. בהתחשב במורכבות הסוגיה ניתן להניח שהיא תלווה את הזירה הבינלאומית גם בעתיד, ועל כן רצוי שמדינות יפעלו ויגבשו עמדה בנושא, כך שיבטיחו את האינטרסים שלהן.